

Κείμενο Ι

Στην εποχή των «ψευδών ειδήσεων», Σ. Αλωνιστιώτου

Ψεύτικες ειδήσεις υπήρχαν πάντα.[...] Είτε αυτές διασπείρονταν στο ευρύ κοινό για πολιτικούς προπαγανδιστικούς λόγους είτε για διαφημιστικούς σκοπούς, σε ένα εύρος ανάμεσα στην υπερβολή και στο απόλυτο ψέμα με ενδιάμεσο σταθμό τις καθοριστικές παραποιήσεις βασικών παραμέτρων, οι ψεύτικες «ειδήσεις» αποτελούσαν πάντοτε αναπόσπαστο κομμάτι της διαπροσωπικής όσο και της μαζικής επικοινωνίας. Η επίσημη αναβάθμιση της σημασίας τους οφείλεται στην παγκοσμιοποίηση:

«Διά της ποσότητας επήλθε η ποιοτική αλλαγή» ως προς την αντικειμενική σημασία αλλά και ως προς την υποκειμενική πρόσληψη.

Εκατομμύρια άνθρωποι έχουν πλέον τη δυνατότητα πρόσβασης σε μηνύματα είτε ως παθητικοί αποδέκτες είτε ως δημιουργοί τους. Η καλή πλευρά αυτής της δυνατότητας που θέλει τους κακούς να μην έχουν πού να κρυφτούν, αφού οι πράξεις τους επικοινωνούνται στη διεθνή κοινότητα με ένα απλό κινητό τηλέφωνο, είναι γεγονός. Τουλάχιστον, για τους κακούς που κάνουν χοντράδες φανερά έχοντας εμπιστοσύνη στην παρωχημένη συντομία φύλαξη των μυστικών τους. Η δυνατότητα αυτή, όμως, προκύπτει από τη χρήση ενός εργαλείου και, όπως συμβαίνει με όλα τα εργαλεία, η αποτελεσματικότητά του κρίνεται από τις ικανότητες του χρήστη και η ηθική του αποτελέσματος από το δικό του ηθικό πλαίσιο αρχών. Σε κάθε περίπτωση, η δυνατότητα εκπομπής ειδήσεων από τον καθένα δημιουργεί την ανάγκη συγκρότησης συγκεκριμένων ικανοτήτων του αποδέκτη. Αυτό που ονομάζουμε *news* ή *media literacy*. Όχι απαραίτητα για να αποκαλύψει το ψέμα, αλλά για να δημιουργηθούν αντιστάσεις μέσω της κριτικής σκέψης, επιθυμία για περαιτέρω έρευνα και διασταύρωση. Η αυτορρύθμιση του Διαδικτύου, αλλά και όλων των ΜΜΕ, που μπορεί να προκύψει από μια τέτοια εκπαίδευση, είναι και ο μοναδικός δημοκρατικός τρόπος «ρύθμισης» του χαοτικού παγκοσμιοποιημένου τοπίου της επικοινωνίας.

Στην εποχή του *citizen journalism*, κατά την οποία εκατομμύρια άνθρωποι χρησιμοποιούν δημοσιογραφικά εργαλεία για να αναγνωριστούν, να διακριθούν, να συμμετάσχουν, δεν αρκεί να επιλέξεις τη γοητευτική πλευρά του αντισυστημικού κατηγορώντας τα συστημικά ΜΜΕ για δημιουργία στρεβλών πεποιθήσεων στους πολίτες. Δυστυχώς ή ευτυχώς, έχει σημάνει η ώρα ευθύνης ημών των πολιτών απέναντι στους εαυτούς μας και στην παγκόσμια κοινότητα.

Διότι το να είσαι αντισυστημικός δεν σημαίνει μόνον ότι «αντιστέκεσαι στις τράπεζες», αλλά και ότι ανενόχλητος μπορείς να κάνεις μια πραγματικά βρώμικη δουλειά με απόλυτη συνείδηση ή να συμμετάσχεις σε αυτήν ως «*share man*» (δικός μου ο όρος, μην ψάχνετε στη Wikipedia): Κοινοποιώντας, δηλαδή, στα κοινωνικά δίκτυα καθετί που σε εντυπωσιάζει, κυρίως συναισθηματικά.

Η έλλειψη εμπιστοσύνης που δημιουργήθηκε προς τα συστημικά ΜΜΕ (δάνεια, διαπλοκές, επαφές τρίτου τύπου... μιλώντας για τα ελληνικά), η απομάκρυνση από τις εφημερίδες και η κυριαρχία του υπεραπλουστευτικού τηλεοπτικού λόγου, η ανάδειξη αγράμματων προσωπικοτήτων σε κορυφαίες «δημοσιογραφικές»-τηλεοπτικές περσόνες (κάτι που συνέβαλε τα μέγιστα

στη μετατόπιση του ενδιαφέροντος από το δημοσιογραφικό έργο στην αναγνωρισιμότητα) έδωσαν φυσικά χέρι βοηθείας σε καθετί που κατάφερε να δώσει τη γοητευτική αύρα του αντισυστημικού, αφήνοντας έτσι δυνάμεις να δημιουργήσουν ένα άλλο σύστημα, ακόμα πιο ανεξέλεγκτο ως προς τις προθέσεις και τις μεθόδους.

Οι «εκτός» και η αλήθεια

Αφού είναι «εκτός» λέει την αλήθεια: Η φράση, βεβαίως, είναι ψευδής από τη στιγμή που, μεταξύ άλλων, προϋποθέτει την κατοχή της αλήθειας από όποιον δεν έχει πρόσβαση σε αυτήν, ενώ παράλληλα προσδίδει, αυθαιρέτως και άνευ άλλων προϋποθέσεων, ηθικό κύρος στον διαφωνούντα ευαγγελιστή. Είναι όμως αυτό που προσελκύει κοινό, δημιουργώντας μια παράλογη εμπιστοσύνη. Αυτό που καθόλου δεν λαμβάνεται υπ' όψιν είναι ότι στα σοβαρά συστημικά ΜΜΕ τα πολλαπλά επίπεδα ελέγχου, στα οποία συμπεριλαμβάνεται και η αναζήτηση ευθυνών από τον κάθε δημοσιογράφο, εξασφαλίζουν, αν όχι πλήρως, ένα τουλάχιστον καλό επίπεδο αξιοπιστίας ενώ παρέχουν σοβαρές δυνατότητες ελέγχου στον πολίτη που θα αποφασίσει να ασκήσει αυτές τις δυνατότητες, συνειδητοποιώντας ότι είναι δικαίωμα και υποχρέωσή του να το κάνει. Επιπλέον, οι ψεύτικες ειδήσεις στα συστημικά ΜΜΕ έχουν όνομα, τηλέφωνο και διεύθυνση υπευθύνου και αυτό συνιστά τεράστια ποιοτική διαφορά.

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η παγκοσμιοποίηση έχει κερδισμένους και χαμένους, αλλά αν κάποια ανάγκη υποδεικνύεται πιο επείγουσα -πέραν όλων των άλλων «ρυθμίσεων»- είναι αυτή της ουσιαστικής ενημέρωσης και της ατομικής ευθύνης ως προς τη διεκδίκησή της.

Σίσσυ Αλωνιστιώτου

Στην εποχή των «ψευδών ειδήσεων»

Η Καθημερινή, 18/12/2016

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

1. Στην 6η παράγραφο η δημοσιογράφος αναφέρει ότι η έλλειψη εμπιστοσύνης προς τα συστημικά μέσα ενημέρωσης, δηλαδή προς τις εφημερίδες, την τηλεόραση και το ραδιόφωνο που ανήκουν σε ένα θεσμοθετημένο σύστημα, ήταν ένας από τους παράγοντες που οδήγησαν τον κόσμο να στραφεί για ενημέρωση σε αντισυστημικά μέσα, όπως είναι το διαδίκτυο. Ποια είναι η συνέπεια αυτής της στροφής, σύμφωνα με το κείμενο;
2. Στην 7η παράγραφο του κειμένου η δημοσιογράφος επιχειρεί να ανασκευάσει την άποψη ότι οι «εκτός» του συστήματος λένε την «αλήθεια». Με ποια επιχειρήματα υποστηρίζει την άποψή της; Γιατί θεωρεί ότι τα συστημικά μέσα ενημέρωσης είναι πιο αξιόπιστα από τα μη συστημικά; Ποια μέσα ενημέρωσης σας εμπνέουν εσάς εμπιστοσύνη και γιατί;
3. Να συζητήσετε σε ομάδες ποιες ιστοσελίδες επισκέπτεστε συχνά και ποιες από αυτές θεωρείτε αξιόπιστες. Κάθε ομάδα θα επιλέξει και θα παρουσιάσει τις ιστοσελίδες που θεωρεί ότι είναι αξιόπιστες και ότι παρουσιάζουν ενδιαφέρον. Έτσι, η τάξη μπορεί να καταρτίσει έναν κατάλογο για κοινή χρήση.

4. Να εξετάσετε συγκριτικά το άρθρο της Αλωνιστιώτου [«Στην εποχή των ψευδών ειδήσεων»](#) και το άρθρο [«Η καταπολέμηση των ψευδών ειδήσεων» του T. G. Ash](#), προκειμένου να εντοπίσετε:

- α) τους κοινούς τόπους μεταξύ τους
- β) το σημείο στο οποίο, κατά τη γνώμη σας, δίνει ο συντάκτης του κάθε κειμένου μεγαλύτερη έμφαση.
- γ) Ποιες σκέψεις σας γεννήθηκαν διαβάζοντας τα δύο άρθρα; Να γράψετε ένα σύντομο σχόλιο.

(Από την [Πολύτροπη Γλώσσα](#))

Κείμενο II

Με ένα smartphone στο χέρι όλοι γίνονται «δημοσιογράφοι», Σ.

Αλωνιστιώτου

«Δημοσιογραφία των Πολιτών» είναι κάτι που οι περισσότεροι από μας πιστεύουν ότι εμφανίστηκε μαζί με το Internet και τα smartphones. Ο Hounshel, αρχισυντάκτης του περιοδικού Foreign Policy στην Ντόχα του Κατάρ την εποχή της «Αραβικής Άνοιξης», έγραψε ότι είναι «ένας χαριτωμένος τρόπος για να αποκαλούμε ό,τι κάνουν μερικοί άνθρωποι με ένα smartphone στο χέρι», ενώ το περιοδικό New Yorker έχει επανειλημμένα δημοσιεύσει άρθρα στα οποία οι συγγραφείς τους θεωρούν υπερεκτιμημένο τον ρόλο αυτών των κινητών τηλεφώνων στη διασπορά και την παραγωγή ειδήσεων από πολίτες, ερασιτέχνες δημοσιογράφους. Τίποτα από τα παραπάνω δεν απηχεί την αλήθεια.

Με τη «Δημοσιογραφία των Πολιτών» ξεκίνησε η δημοσιογραφία -χωρίς υπερβολή- αιώνες πριν, για να παρακμάσει μετά το 1900, όταν οι δημοσιογράφοι οργανώθηκαν ουσιαστικά σε επαγγελματική συντεχνία. Η εμφάνιση του Internet την επανέφερε στο προσκήνιο και τα smartphones την κατέστησαν ένα είδος πηγής και, πλέον, ανεκτίμητου συμμάχου των παραδοσιακών ΜΜΕ, αφού μέσω αυτής αποκτούν πρόσβαση σε δύσκολες περιοχές, όπως π.χ. η Συρία, και σε πολλά σημεία ταυτόχρονα. Οι ειδήσεις αποκτούν λεπτομέρειες που θα χρειάζονταν χιλιάδες δημοσιογράφους διασκορπισμένους για να ανακαλυφθούν και να... καλυφθούν, την ίδια στιγμή που απαιτείται μεγάλος αριθμός ειδικών, προκειμένου να προστατευθεί η αξιοπιστία των ΜΜΕ, η αξιοπιστία της «επίσημης» είδησης.

Ήδη, πλατφόρμες και μέθοδοι, όπως αυτές που χρησιμοποιεί η storiful, δημιουργήθηκαν και βασιλεύουν για να μπορούν οι μεγάλοι δημοσιογραφικοί οργανισμοί να χρησιμοποιούν το δημοσιογραφικό έργο των πολιτών ελαχιστοποιώντας τον κίνδυνο των μηνύσεων και της γελοιοποίησης. Μέχρι στιγμής βέβαια ούτε το BBC έχει καταφέρει να τη γλιτώσει εντελώς. Διότι είναι προφανές ότι σε αυτόν τον υπερβολικό εκδημοκρατισμό της πρόσβασης στην είδηση, η αξιοπιστία είναι από τις πρώτες δημοσιογραφικές αρχές που τίθενται εν κινδύνω και το γεγονός ότι η ανθρώπινη ψυχολογία τείνει να εμπιστεύεται περισσότερο την εικόνα από το επιχείρημα δυσκολεύει ακόμα περισσότερο τα πράγματα. Σε τελευταία ανάλυση όμως, όπως και στα περισσότερα πράγματα, το αποτέλεσμα της δημοσιογραφικής χρήσης ενός smartphone καθορίζεται από τη συνείδηση

ευθύνης του χρήστη. Από την ευθύνη των πολιτών απέναντι στη δυνατότητα δημοσιογραφίας.

Σίσσυ Αλωνιστιώτου, Με ένα smartphones στο χέρι όλοι γίνονται «δημοσιογράφοι»..., Η Καθημερινή 8/11/2015

(Από την [Πολύτροπη Γλώσσα](#))

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

1. Ποια είναι πλεονεκτήματα και ποια τα μειονεκτήματα της χρήσης των smartphones στη δημοσιογραφία;
2. Η συντάκτρια του κειμένου καταλήγει: «το αποτέλεσμα της δημοσιογραφικής χρήσης ενός smartphone καθορίζεται από τη συνείδηση ευθύνης του χρήστη. Από την ευθύνη των πολιτών απέναντι στη δυνατότητα δημοσιογραφίας». Να αναπτύξετε το συμπέρασμα του άρθρου σε μία παράγραφο (150 περίπου λέξεις).

Κείμενο III

Anton Gudim

Πηγή: <https://www.tilestwra.com/10-sarkastika-skitsa-pou-perigrafoun-tin-simerini-kinonia/>
(τελευταία προσπέλαση: 12/02/2020)

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

1. Να περιγράψετε το σκίτσο του Anton Gudim παρατηρώντας τις διαφορές ανάμεσα στις δυο εικόνες.
2. Ποια συμπεριφορά του σύγχρονου ανθρώπου στιγματίζει και με ποιους τρόπους;
3. Ο Anton Gudim δεν παραλείπει να δίνει στα έργα του και μία μικρή δόση ειρωνείας: Συμφωνείτε με την παραπάνω πρόταση; Να στηρίξετε την απάντησή σας με συγκεκριμένες αναφορές στο παραπάνω έργο.
4. Να προσπαθήσετε να δημιουργήσετε μια σύντομη φανταστική ιστορία (150 - 200 λέξεων) με το παραπάνω σκίτσο με τίτλο «Με ένα smartphone στο χέρι...»

Κείμενο IV

Η παιδεία στα μέσα και το σχολικό πρόγραμμα, Κ. Χρυσανθοπούλου

(Απόσπασμα)

[...]

Ένας ακόμα ειδικός στόχος της εκπαίδευσης θα πρέπει να είναι οι μαθητές να έχουν την κριτική σκέψη, ώστε να διακρίνουν τη διαφορά ανάμεσα στην αξιόπιστη και την αναξιόπιστη ή ψευδή (“fake”) πληροφορία και να εξασκηθούν, ώστε να εντοπίζουν αυτό που τους είναι χρήσιμο από τις κατάλληλες πηγές [...]

[...] Η παιδεία στα μέσα δεν εστιάζει τόσο στις απαντήσεις που οι μαθητές μπορούν να εντοπίσουν στο περιεχόμενο, όσο στις ερωτήσεις που μπορούν να κάνουν επ’ αυτού - και μάλιστα, σε συγκεκριμένες ερωτήσεις, που αφορούν το μήνυμα κάθε πληροφορίας:

- Ποιος δημιούργησε αυτό το μήνυμα;
- Ποιες τεχνικές χρησιμοποιούνται για να προσελκύσουν την προσοχή μου;
- Πώς θα μπορούσαν διαφορετικοί άνθρωποι να κατανοήσουν αυτό το μήνυμα διαφορετικά από μένα;
- Ποιος τρόπος ζωής, αξίες και απόψεις αντανakλώνται στο μήνυμα ή παραλείπονται από αυτό;
- Γιατί δημιουργήθηκε αυτό το μήνυμα;

Συνήθως, και μόνον με κριτήριο και οδηγό αυτές τις απλές ερωτήσεις, όλοι μας μπορούμε να αποφανθούμε για την αξιοπιστία του περιεχομένου κάθε πηγής.

Κατερίνα Χρυσανθοπούλου
Η παιδεία στα μέσα και το σχολικό πρόγραμμα σπουδών
Journalists About Journalism, 20/02/2017
(Από την [Πολύτροπη Γλώσσα](#))

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

1. Ποιες πληροφορίες αντλούμε από το κείμενο για τον γραμματισμό στα μέσα ενημέρωσης (news ή media literacy); Θεωρείτε ότι είναι χρήσιμες;

Κείμενο V

Άγγελος εξάγγελος

Στίχοι Διονύσης Σαββόπουλος, 1972 - Βρώμικο ψωμί

Άγγελος εξάγγελος μας ήρθε από μακριά
γερμένος πάνω σ' ένα δεκανίκι
δεν ήξερε καθόλου μα καθόλου να μιλά
και είχε γλώσσα μόνο για να γλείφει

Τα νέα που μας έφερε ήταν όλα μια ψευτιά
μα ακούγονταν ευχάριστα στ' αυτί μας
γιατί έμοιαζε μ' αλήθεια η κάθε του ψευτιά
κι ακούγοντάς τον ησύχαζε η ψυχή μας

Έστησε το κρεβάτι του πίσω απ' την αγορά
κι έλεγε καλαμπούρια στην ταβέρνα
μπαινόβγαινε κεφάλτος στα κουρεία και στα λουτρά
και χάζευε τα ψάρια μες στη στέρνα

Και πέρασε ο χειμώνας κι ήρθε η καλοκαιριά
κι ύστερα πάλι ξανάρθανε τα κρύα
ώσπου κάποιο βραδάκι βρε τι του 'ρθε ξαφνικά
κι άρχισε να φωνάζει με μανία

Τα πόδια μου καήκανε σ' αυτή την ερημιά
η νύχτα εναλλάσσεται με νύχτα
τα νέα που σας έφερα σας χάιδεψαν τ' αυτιά
μα απέχουνε πολύ απ' την αλήθεια

Αμέσως καταλάβαμε τι πήγαινε να πει
και του 'παμε να φύγει μουδιασμένα
αφού δεν είχε νέα ευχάριστα να πει
καλύτερα να μην μας πει κανένα

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

Το τραγούδι έχει γραφεί το 1972 και αναφέρεται στην εποχή της χούντας. Οι στίχοι είναι του Δ. Σαββόπουλου, ενώ η μουσική είναι διασκευή ενός κομματιού του Μπομπ Ντίλαν.

Μετάδοση πληροφοριών-Ψευδείς ειδήσεις

α) Πώς αντιδρούν οι άνθρωποι στα ψεύτικα νέα που τους φέρνει ο «Άγγελος εξάγγελος» και πώς στην αποκάλυψη της αλήθειας και γιατί;

β) Στη σύγχρονη εποχή, συχνά, ψευδείς ειδήσεις υιοθετούνται άκριτα και αναμεταδίδονται από τα ΜΜΕ, αλλά και από απλούς χρήστες του διαδικτύου. Γιατί νομίζετε ότι πολλοί άνθρωποι τείνουν να υιοθετούν ανεξακρίβωτες πληροφορίες και φήμες; Να απαντήσετε λαμβάνοντας υπόψη και τους στίχους του τραγουδιού.